

KÜRESELLEŞME ve LİZBON EĞİTİM 2010 HEDEFLERİ

Doç. Dr. Emin Karip

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi

Bu makalede küreselleşme kapsamında Lizbon 2010 Eğitim Hedefleri ve bu hedeflerin Türkiye eğitim sistemine etkilerine ilişkin genel bir değerlendirme sunulmaktadır. Küreselleşme kavramının, üzerinde herkes tarafından uzlaşma sağlanan bir tanımı yapılamadığından, Lizbon 2010 Eğitim Hedeflerinin etkilerinin küresel boyutu ile incelenebilmesi için öncelikle, küreselleşme kavramının sınırları tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu makalede küreselleşme, analitik bir kavram olarak ele alınmış ve boyutları ve etkileri bakımından tanımlanmıştır. Küreselleşmenin boyutları tanımlanarak, küreselleşme-egitim ilişkisi ve küreselleşmenin eğitim sistemlerini nasıl etkilediği tartışılmıştır. Küreselleşme kavramı ve küreselleşme-egitim ilişkileri konusunda oluşturulan çerçeve kullanılarak, Lizbon 2010 Eğitim Hedeflerinin küresel boyutta Türkiye eğitim sistemine etkileri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin Lizbon 2010 Eğitim Hedefleri'ne yaklaşımı, AB-küreselleşme yandaşı yada karşıtı olma yerine, bu süreci ulusal kalkınma için fırsata dönüştürme ve bu hedefler doğrultusunda eğitim sistemini geliştirme arayışı olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Lizbon Hedefleri.

emin karip

GLOBALIZATION AND EDUCATION 2010 LISBON OBJECTIVES

Emin KARIP, Assoc. Prof.
Gazi University, Gazi Education Faculty

Lisbon Education 2010 Objectives and their effects on Turkiye's education and training system within the context of globalization is examined in this article. Since there has been no agreed definition of the globalization, to examine effects of Lisbon Education 2010 Objectives on Turkiye's education and training system in terms of globalization, an attempt is made to define aspects of globalization. The concept of globalization is defined in terms of its aspects and effects with an analytical perspective. Relationship between globalization and education and effects of globalization on education is discussed. Based on defined conceptual framework for globalization and globalization-education relationship, effects of Lisbon Education 2010 Objectives on Turkiye's education and training system is discussed. It is concluded that, rather than taking an advocative approach for or against EU/globalization, the process of Education 2010 should be valued as an opportunity for developing education and training system and national development.

Key words: Globalization, Lisbon Objectives.

emin karip

Bu makalede küreselleşmenin eğitim üzerinde etkileri ele alınmaktadır. Ancak, burada yapılan çözümleme, genel olarak küreleşme-eğitim ilişkilerini ele almak yerine, küreselleşmenin tipik bir sonucu olarak ortaya bölgesel örgütlenmelerden Avrupa Birliği'nin Lizbon 2010 eğitim hedeflerinin Türkiye'nin eğitim ve yetiştirme politikaları ve sistemi ile ilişkileri ile sınırlı tutulacaktır. Ancak, bu çözümlemenin küreselleşme kavramı ve süreci ile birlikte ele alınması bu ilişkinin küresel bir perspektif içinde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Küreselleşme Kavramı

Küreselleşme, sürekli değişen anlamların yüklendiği dinamik, karmaşık ve tartışmalı bir kavramdır. Küreselleşmenin kesin bir tanımının yapılamamış olması, küreselleşmenin eğitim politikaları ve sistemleri üzerinde etkilerinin değerlendirilmesini de güçleştirmektedir (Tikly, 2001). Küreselleşme en az üç farklı anlamda kullanılmaktadır (Brown, 1999). Küreselleşme ekonomik anlamda büyük miktarda paranın dolaşımı, bilişim teknolojisinin hızla gelişmesi, uluslar arası üretim ve hizmetlerin takası için yeni fırsatların oluşması ve ekonomik etkinliklerde ulus-devletin rolünün giderek azalmasına işaret eden bir değişim sürecini ifade etmektedir. Bunun yanında küreselleşme, zamanın ve mekanın giderek küçüldüğü ve kendi başına objektif bir olgu olarak, zaman ve mekan etkilerinin giderek ortadan kalkmasını betimleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak küreselleşme, kaçınılmaz, önünde durulmaz, geri döndürülemez ve kabul etmek zorunda olduğumuz bir olgu olarak görülmektedir. Küreselleşmenin bu şekilde görülmesi, Brown (1999)'un ifade ettiği biçimde küreselleşmeye hegamonik bir güç vermektedir ve bu güç neo-liberalizmin kesin bir biçimde kabullenilmesine meşruluk kazandırmak için kullanılmaktadır. Küreselleşme kavramını bu son anlamı ile kullanmak, küreselleşmeyi bir güç yada sonuç olmaktan çok insanların-ülkelerin kontrolü dışında kendiliğinden gelişen bir süreç olarak görmeyi gerektirir. Ancak, küreselleşme kavramını burada tanımlanan üç anlamla sınırlandırmak da mümkün olmayacaktır. Dale ve Robertson (2002) küreselleşme kavramına ilişkin bir tanım yapmak yerine, küreselleşmenin tanımlarını iki kategoride ele alır ve bu iki kategoride yer alan anlamların birbirine karıştırılmaması gerektiğini vurgular. Birinci kategoride yer alan tanımlar analitik bir yaklaşımla küreselleşmenin nesnesi olan öğeleri çözümlemeye odaklanır. İkinci kategoride yer alan tanımlar ise daha çok küreselleşmeyi kaçınılmaz bir olgu olarak ele alır ve kendisine anti-küreselleşmeci yada küreselleşmeci bir konum belirler.

emin karip

Küreselleşmeyi kaçınılmaz, önünde durulmaz bir olgu olarak görmek ve küreselleşmenin yanında yada karşısında olmak, kısır bir ikilem yaratmaktadır. Küreselleşmeyi savunan taraflar daha çok küreselleşmenin kaçınılmaz, bireyin ve toplumun kontrolü dışında, ülkenin ekonomik başarısının ve hatta varlığının bu küreselleşme sürecini desteklemeye ve teşvik etmeye bağlı olduğunu iddia etmektedir. Küreselleşmenin karşısında olanlar ise küreselleşmenin ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda ulusal bağımsızlığı ortadan kaldıracak bir süreç olarak engellenmesi gerektiği savında bulunmaktadır (Brown, 1999). Ancak, bu zıt bakış açıları çoğunlukla küreselleşmenin nesnelere ilişkin bir çözümleme yapmadan, özne üzerinde odaklanmakta ve konuyu bütünüyle içinden çıkılmaz ve anlaşılmaz bir ikileme dönüştürmektedir.

Küreselleşme kavramı, bu kavramın boyutları ile birlikte ele alınmalıdır. Bu boyutlar ticaret ve finansman, iletişim ve bilişim teknolojileri, bireylerin uluslar arası dolaşımı, küresel toplumların oluşumu, dil-kültür ve ideolojik bakımdan oluşumlar ve ortak sembollerin-imajların oluşumunu içerir (Marginson, 1999). Çeşitli boyutlarıyla ele alındığında küreselleşme, ürünlerin, hizmetlerin, paranın ve insanların uluslar arası dolaşımından öte bir anlam taşır. Küreselleşme ülkeler arasındaki bağların ve karşılıklı bağımlılıkların giderek daha da yakınlaşması ve ulus devletin ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarda temel birim olmaktan uzaklaşması anlamına gelmektedir. Bu süreçte küresel olan yerel ve ulusal olanı önemli ölçüde etkilemekte hatta çoğu zaman belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu etki her zaman tek yönlü olmamakla birlikte, güçlü ve baskın olan küreselin eğitim sisteminin tüm öğeleri dahil olmak üzere dünyanın her yerinde günlük işleyişi ve yaşayışı etkileme potansiyeli vardır. Bu durumda, küreselleşme sürecinin yanında yada karşısında olmaktan çok bu sürecin yarattığı avantajlardan ve güçlerden nasıl yararlanılabileceğinin analitik bir yaklaşımla ele alınması gerekir. Bunun yanında yine aynı analitik yaklaşımla, küreselleşmenin bir nesnesi olmaktan uzaklaşmanın yolları ve olumsuzluklardan en az etkilenmenin nasıl mümkün olabileceğine ilişkin çözümler ve senaryolar üzerinde çalışılması daha yararlı olacaktır.

Küreselleşmenin Eğitim İlişkisi

Küreselleşmenin ekonomik anlamı en iyi şekilde paranın ve kaynakların uluslar arası dolaşımı ile açıklanabilir. Ekonomik bakımdan ülkelerin varlığını sürdürebilmesi için her ülkenin küresel kurallar ve düzenlemeler, ikili ve çok uluslu ilişkiler, uluslar arası ve çok uluslu şirketler ağı içinde yer alması gerektiği yaygın olarak kabul gören bir gerçektir. Ekonomik

emin karip

etkinliklerin uluslar üzeri niteliğine karşın, yasal düzenlemeler, yönetim, politika ve demokratik örgütlenmeler açısından temel birim ulus-devlet olmaya devam etmektedir. Bu durum ekonomik etkinlikler ile eğitim, politika ve yönetim dahil olmak üzere diğer alanlar arasında bir uyumsuzluk oluşmasına neden olmaktadır (Marginson, 1999).

Küresel bir piyasa ve kültür ile ulusal düzeyde kalan politik işleyişin uyuşmasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle, ülkeler ekonomik işleyiş üzerinde kontrolü azaltan liberal politikalar izlemeye yönelmektedir. Böylece, bu uyumsuzluğun ortaya çıkardığı olumsuzluklarla baş etmeye yönelmektedir. Özellikle uluslar arası örgütler ve bölgesel birlikler çerçevesinde yapılan ekonomik düzenlemeler, ekonomik anlamda küreselleşme için meşru bir zemin sağlamaktadır. Politik açıdan da uluslar arası örgütlerin ve AB, NAFTA ve APEC gibi bölgesel birliklerin çatısı altında yapılan düzenlemeler küreselleşmenin bu alanlarda gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak, ulus-devletin varlığını ve bütünlüğünü sağlamak üzere oluşturulmuş eğitim sistemleri için aynı ölçüde küreselleşmeden söz edilemez. Eğitim sistemleri büyük ölçüde ulusal olma niteliğini sürdürmektedir (Green, 1999). Hatta Green'e göre, ulus-devletler ekonomi, dış işleri ve savunma gibi alanlarda ulusal egemenlik haklarını kaybettiği ölçüde eğitim alanına yönelerek bu alanda egemenliği ve kontrolü artırma çabası içine girmektedir. Ancak, AB'nin resmi dokümanlarında sıklıkla vurgulandığı gibi, eğitim politikalarının ve sistemlerinin ulusal olma niteliği korunmakla birlikte, belirli alanlarda uyum sağlandığı ve ortak yapıların, içeriklerin ve işleyişlerin oluşturulduğu görülmektedir. Bu uyum iki farklı düzeyde incelenebilir. Birinci düzeyde çeşitli ülkeler ortak politikalar, hedefler ve stratejilerde bir uyum sağlayabilir. İkinci düzeyde ise, daha çok birinci düzeyde sağlanan uyumun bir sonucu olarak, eğitim sisteminin-kurumlarının yapısında, süreçlerinde, ürünlerinde ve sonuçlarında benzerlikler, birliktelikler sağlanabilir.

Eğitimde çeşitli ülkeler arasında uyum ve benzerlikler çeşitli biçimlerde gerçekleşebilir. Kültürel etkilerin sonucu olarak benzer politikaların benimsenmesi eğitim sistemlerinde benzerlikler oluşturabilir. Bu durum kültürel etkileşimin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar. Eğitim sistemlerinde ve politikalarında uyum sağlamanın pek de doğal kabul edilemeyecek bir diğer biçimi ise, Avrupa Komisyonu gibi uluslar üzeri bir örgütün eğitimin belirli alanlarında uyum ve benzeşikliği sağlamak üzere aldığı kararlar-politikalarla gerçekleşebilir. Bunun yanında, ülkelerin benzer problemlere karşı ortak-benzer çözümler üretmelerinin doğal bir sonucu olarak da eğitim sistemleri arasında benzerlikler gelişebilir. Uluslar

emin karip

arası örgütlerin eğitim sistemleri üzerinde doğrudan etkisi oldukça sınırlıdır. Ancak, Dünya Bankası gibi uluslar arası örgütler yardım-borç vermenin önkoşulu olarak eğitim politikalarının ve sistemlerinin belirli bir çerçevede yapılandırılmasını öngörebilirler. Bu tür müdahaleler, küreselleşme kapsamında egemen gücün doğrudan müdahalesi olarak değerlendirilir (Green, 1999).

Küreselleşmenin eğitim üzerinde etkilerinin açıklamaya yönelik kuramlar daha çok gelişmiş ülkelerin bakış açısının yanlılığını taşımaktadır. Örneğin, Dünya Ortak Eğitim Kültürü (Common World Educational Culture) kuramına göre ulusal eğitim sistemlerinin ve programlarının geliştirilmesi evrensel eğitim modellerine göre olmalıdır. Hatta daha da ötesi, devlet kurumları ve devletin kendisi, ulusa özgü-özel kurumlar olmayıp, baskın olan uluslar üstü bir dünya (Batı) ideolojisi tarafından biçimlendirilir. Eğitim dahil devletlerin tüm etkinlikleri ve politikaları evrensel normlar ve kültüre göre biçimlendirilir. Dale (2000)'in ifade ettiği gibi, "evrensel kültür, modern Batı kültürü" demektir. Bu yaklaşım eğitimsel olmaktan çok sosyolojik bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım oldukça tartışmalı olmakla birlikte, eğitimde küreselleşme konusunda mevcut durumun açıklanmasında doğruluk payı da göz ardı edilmemelidir. Örneğin, çeşitli ülkelerin öğretim programlarının, ülkenin bulunduğu bölgeden, kalkınmışlık düzeyinden ve geleneklerden bağımsız olarak benzeşikliği ulusal faktörlerle açıklanamaz. Bu argümanın, özellikle yakın geçmişte ulus devlet olmuş koloniler için geçerli olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu ülkelerin eğitim sistemleri birçok yönüyle eski sömürgecilerin eğitim sistemlerine paralellik göstermektedir. Ayrıca, eğitim sistemlerinin bu benzeşikliğinin bir diğer nedeni de, eğitim sistemlerinin ulus-devlet projelerinin bir parçası ve aracı olarak tasarlanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu makale kapsamında bu ve benzeri açıklamaların, teorilerin ayrıntısına girilmeyecektir.

Eğitim sistemlerinde ve programlardaki benzeşiklik yanında, küresel düzeyde demografik, ekonomik ve kültürel güçlerin son 20-25 yıl içinde eğitim sistemlerini ve politikalarını çeşitli biçimlerde etkilediği görülmektedir. Uluslar arası alanda ortak demografik, ekonomik ve kültürel gelişmeler ve problemler eğitim sistemlerinde benzer çözümler ve yapılar oluşturulmasını da beraberinde getirmiştir (Green, 1999). Bu gelişmeler nüfusun ve işgücünün yaş ortalamasının yükselmesi, bilişim teknolojilerinde ve ulaşımda kaydedilen gelişmelere bağlı olarak paranın, sermayenin, işgücünün ve ürünlerin dolaşımında hızlı bir artışla birlikte yaşanan ekonomide yeniden yapılanma ve uluslar arası rekabetin getirdiği

emin karip

örgütsel yapılanmaları içermektedir. Küresel boyutta yaşanan bu gelişmelerin eğitimi de etkilemesi kaçınılmaz olmuştur.

Bu gelişmelere tepki olarak birçok ülke, zorunlu eğitim sonrasında da eğitimi teşvik ederek, eğitim süresini artırma çabası içine girmiştir. Ayrıca, dinamik bir küresel ekonomide eğitim ve yetiştirme ihtiyacının yalnızca örgün eğitim ile karşılanmasının güçlüğü görülmüş ve bu nedenle yetişkin eğitiminde ekonomik okuryazarlığın geliştirilmesi için yaygın eğitim programları ve diğer informal öğrenme fırsatları oluşturulmasına yönelik politikalar ön plana çıkmıştır (Brown, 1999). Yine aynı nedenle, ortaöğretimde mesleki eğitimi ve genel akademik eğitimi bir araya getirecek ortak bir temel vermeye yönelik bir yaklaşım izlenmektedir. Okulda verilen mesleki öğretim daha genel ve geniş tutularak, öğretimin işyeri becerileri ile daha ilişkili hale getirilmesi için işletmelerle işbirliği alternatifleri oluşturulmuştur. Küresel ekonomik ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak, yaşam boyu öğrenme kapsamında ailede, okulda, işyerinde ve toplumda çeşitli ortamlarda öğrenme fırsatlarının oluşturulması ve öğrenmelerin tanınması ile “öğrenen toplum” kavramı gelişmiştir. Yükseköğretim kurumları hem bu kurumlara erişim hem de yükseköğretim programlarının içeriği yönünden artan bir oranda uluslar arası nitelik kazanmıştır (Magrath, 2000). Mali krizler ve bütçe yetersizlikleri, eğitime ayrılan kaynakların etkili kullanımını gündemde üst sıralara taşımış ve eğitimin her düzeyinde kalite kontrolü ve performans değerlendirme arayışları başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak, yerel düzeye daha çok sorumluluk vermeye yönelik bir eğilim görülmektedir (Green 1999).

Küreselleşme eğitime yeni bir işlev yüklemektedir. Bu işlev, küresel bir ekonomik etkinliğin objesi yada küresel kültürel ürünlerin tüketicisi olmaya karşı direnebilecek donanıma sahip bireyler yetiştirmektir (Henry, Lingard, Rizvi ve Taylor, 1999). Direnç göstermenin anlamı, toplumun ve bireylerin kendi içine kapanması ve kendisini diğerlerinden soyutlaması değildir. Küreselleşme içinde toplumun kendi geleceğini kontrol etme iradesi göstermesi, ancak küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklara karşı direnç noktalarının geliştirilmesi ve küreselleşmenin sunduğu fırsatların en iyi şekilde değerlendirilmesi ile mümkün olabilir. Burada gerçek bir ikilem ortaya çıkmaktadır. Bir yandan dünya vatandaşı olması beklenen; evrensel değerlere sahip ve başkalarının değerlerine hoşgörü ile yaklaşabilen bireyler yetiştirmek beklenirken, diğer yandan ulusal ve kendi toplumsal değerlerinin her zaman olduğundan daha çok bilincinde olan bireyler yetiştirmek öngörülmektedir. Bu ikisi arasındaki dengenin kurulması hiç de

emin karip

kolay bir iş olarak gözükmemektedir. Bu çerçevede, küreselleşme-eğitim ilişkisi oldukça karmaşık bir nitelik göstermektedir. Bir taraftan eğitime küreselleşmeyi destekleyen nitelikler kazandırma işlevi, en azından küreselleşmenin egemen güçleri tarafından, yüklenirken, diğer taraftan küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışan daha az güce sahip taraflarca eğitime küreselleşmenin olumsuzluklarına karşı bağımsızlık oluşturma işlevi yüklenmektedir. Sonuçta eğitim küresel rekabetin bir aracıdır ve eğitimin işlevi, bu aracı kullanan tarafların kullanma gücüne bağlı olarak değişmektedir.

Eğitim üzerinde küresel güçlerin etkilerine karşın, uluslar arası alanda eğitim sistemlerinin yönetiminde ve örgütlenmesinde farklılıkların da göz ardı edilmemesi gerekir. Genel olarak resmi dokümanlarda yerelleşmeye vurgu gözlenmekle birlikte, birçok ülkede merkezi otoritenin ağırlığı varlığını sürdürmektedir. Bölgesel birlikler içinde dahi büyük ölçüde farklılar görülebilmektedir. Bu nedenle, AB kendi içinde ortak göstergeler oluşturma, ortak hedefler belirleme ve eğitim programları arasında uyum sağlamak üzere politikalar oluşturmaktadır. Birliğin Lizbon 2010 eğitim hedeflerinin küreselleşme kapsamında bir değerlendirmesi yapılarak, bu hedeflerin Türkiye eğitim politikaları ve sistemleri açısından olası sonuçları irdelenmektedir.

Lizbon Eğitim Hedefleri

Avrupa ülkeleri pek çok yönüyle ortak bir tarihe sahip olmakla birlikte, AB içinde her ulus farklı tarihi köklere, toplumsal yapıya ve kültürlere sahiptir (Rinne, 2000). Başlangıçta bir ekonomik odaklı bir politik bir plan daha sonra toplumsal ve politik boyutu da olan ve bir Birlik oluşturma çabasına dönüşmüştür. Başlangıçta yalnızca ekonomi, istihdam ve işgücü ile sınırlı kalan politikalar, 1984 sonrasında Jacques Delors'un komisyon başkanlığı ile birlikte toplumsal bütünlüğün ve istikrarın sağlanmasını da içine alarak genişletilmiştir. Ancak, bu dönemde de eğitim sosyal bütünlük ve istikrarı sağlayacak işgücüne yatırım olarak görülmüştür. 1990'lı yıllarda AB eğitime, araştırmaya ve bilgiye yapılan yatırımın Avrupa'nın rekabet gücünün geliştirilmesinde ve toplumsal bütünlüğünün sağlanmasında temel bir faktör olarak görmeye başlamıştır.

AB Lizbon Zirvesinde 2010 yılı için "daha çok ve daha iyi iş ve sosyal bütünlüğün sağlandığı, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilen, dünyanın rekabet gücü en yüksek ve en dinamik bilgiye dayalı ekonomisi" olmayı bir stratejik hedef olarak belirlemiştir (European Council, 2000). Zirvede, Avrupa'nın eğitim ve yetiştirme sistemlerinin bilgi

emin karip

toplumunun ve daha yüksek ve daha nitelikli istihdam ihtiyaçlarının karşılaması gerektiği vurgulanmıştır. Birlik içinde ülkelerin, farklı yaş gruplarının; gençlerin, işsiz kalmış yetişkinlerin ve ekonomik değişim sonucu işsiz kalma riski altında olanların ihtiyaçlarına göre tasarlanmış öğrenme ve yetiştirme fırsatları sağlaması öngörülmüştür. Sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için sağlanacak eğitimin üç temel ögesi olması gerekir: (a) yerel öğrenme merkezlerinin geliştirilmesi, (b) yeni temel becerilerin geliştirilmesi ve (c) yeterliklerde şeffaflığın sağlanması. Bu çerçevede Avrupa Komisyonu üye ülkeleri şu hedefleri gerçekleştirmek için gerekli önlemleri almaya çağırır:

- Kişi başına düşen insan kaynaklarına yapılan yatırımda kayda değer bir artış sağlanması,
- 18-24 yaş arasında ilköğretim sonrası okula devam etmeyenlerin oranının 2010 yılına kadar yarıya düşürülmesi,
- Okullar ve öğrenme merkezlerinin internet bağlantısı sağlanarak; herkese açık, çok amaçlı, geniş ölçekte hedef gruplara uygun yöntemler kullanan öğrenme merkezlerine dönüştürülmesi ve ortak fayda için okullar, öğrenme merkezleri ile firmalar ve araştırma tesisleri arasında işbirliği oluşturulması,
- Bilişim teknolojileri becerileri, yabancı diller, teknoloji kültürü, girişimcilik ve sosyal becerileri gibi temel becerilerin yaşam boyu öğrenme kapsamında kazandırması ve yeni temel becerileri tanımlayan bir Avrupa ortak çerçevesinin oluşturulması; Birlik ülkelerinde dijital okur-yazarlığın geliştirilmesi için bilişim teknolojileri için Avrupa Diploması, yerelleştirilmiş sertifikasyon prosedürlerinin oluşturulması,
- 2000 yılı sonu itibariyle öğrenci, öğretmen, yetiştirici ve araştırmacıların hareketliliğini (mobility) geliştirmek için mevcut programların (Socrates, Leonardo, Youth) nasıl daha iyi kullanılabileceği ve engellerin nasıl ortadan kaldırılabilceğinin tanımlanması
- Gönüllülük esasına dayalı ortak bir özgeçmiş formatı oluşturularak istihdam edilebilirliğin geliştirilmesi.

Konsey, bu hedefleri gerçekleştirmek için üye ülkelere çağrıda bulunmakla birlikte, zirvenin sonuç bildirgesininin 27. paragrafında özellikle ulusal farklılıklara saygı gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır (European Commission, 2000). Konsey izleyen çalışmalarında, yukarıda belirlenen

emin karip

hedeflerle ilgili olarak üç stratejik hedef ve 13 ortak somut hedef belirlemiştir (European Commission, 2001; 2003a):

- I. AB'de eğitim ve yetiştirme sistemlerinin kalitesinin ve verimliliğinin geliştirilmesi.
  1. Öğretmenler ve yetiştiricilerin eğitiminin geliştirilmesi.
  2. Bilgi toplumu için beceriler geliştirilmesi.
  3. Bilişim ve iletişim teknolojilerine herkesin erişiminin sağlanması,
  4. Fen ve teknik alanlara yönelimin artırılması.
  5. Kaynakların en iyi şekilde kullanımının sağlanması.
- II. Eğitim ve yetiştirme sistemlerine herkesin erişiminin sağlanması.
  6. Açık bir öğrenme ortamının oluşturulması.
  7. Eğitim ve öğretimin cazip hale getirilmesi.
  8. Aktif vatandaşlığın, fırsat eşitliğinin ve toplumsal bütünlüğün desteklenmesi.
- III. Eğitim ve yetiştirme sisteminin dünyaya açılması.
  9. Eğitim ve yetiştirmenin iş yaşamı, araştırma ve toplum ile ilişkisinin güçlendirilmesi.
  10. Girişimcilik ruhunun geliştirilmesi.
  11. Yabancı dil öğreniminin geliştirilmesi.
  12. Hareketlilik ve değişimin artırılması.
  13. Birlik içinde işbirliğinin geliştirilmesi.

Somut hedeflerin belirlenmesine ek olarak, AB 2010 eğitim ve yetiştirme hedeflerine ilişkin ortak somut göstergeler de oluşturmuştur (European Commission, 2003b). Günümüzde sermaye kadar bilgi ve beceriler de bir ülkeye ait yada özgü olma özelliğine sahip değildir. Ulusal eğitim ve yetiştirme sistemleri küresel güçler karşısında programlarını ve eğitim yapılarını yeniden düzenlemek ve küresel ve bölgesel gelişmeleri dikkatle izlemek durumundadır. Çünkü temel üretim etkinlikleri ve endüstri kolaylıkla bir yerden daha karlı olan bir yere hareket etme serbestliğine sahiptir (Rinne, 2000). Bu nedenle, Birlik içinde sermaye dolaşımı ve işgücü

emin karip

dolaşımı ile birlikte eğitim ve yetiştirme sistemlerinde de bir uyum sağlanması amaçlanmaktadır. Ortak hedeflerin belirlenmiş olması, eğitim sistemlerinde de uyumun kendiliğinden gerçekleşeceği anlamına gelmez. AB'nin varlığı ve kuruluşu ile ilgili 1957, 1986 ve 1992 tarihli anlaşmalar eğitimde ve sosyal politikalarda belirli bir ölçüde uyumu zorunlu kılmakla birlikte, ülkelerin sosyal politikalarının kapsamı ve niteliği konusunda ve hangi politikalarda ne ölçüde Birliğin, ne ölçüde devletlerin yetkili olduğuna ilişkin temel farklılıklar olduğu görülmektedir (Dale ve Robertson, 2002).

Okulöncesi eğitimden emeklilik sonrasına kadar her tür ve düzeyde eğitim ve yetiştirmeyi kapsayan bir yaşam boyu öğrenme yaklaşımı içinde AB, eğitim sistemlerini çeşitli biçimlerde etkilime ve bir uyum sağlama güç ve yetkisine de sahiptir (European Commission, 2002a). Eğitim 2010 hedeflerinde olduğu gibi, üye ve aday ülkeleri bağlayıcı kararlar ve politikalar oluşturabilir, politikaların uygulanması ve işleyiş ile ilgili kuralları belirleyebilir ve belirli programların uygulanması ile ilgili teşvikler yada yaptırımlar uygulayabilir. Böylece eğitim sistemlerinin biçimlendirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Bu rol, temel eğitimde "Avrupa boyutu" ile sınırlı olmakla birlikte, mesleki eğitimde Copenhag ve Maastricht belgeleri (European Commission, 2002b) ve yükseköğretimde Bologna Deklarasyonu ve deklarasyona bağlı olarak yürütülen çalışmalar çerçevesinde üye ve aday ülkeleri uyum çalışmaları konusunda bağlayıcı kararlar ve politikalar belirlemeyi içermektedir. Uyum sağlamanın araçları daha çok hareketlilik ve değişim programları çerçevesinde sağlanan teşviklerden oluşmaktadır.

AB dünya ölçeğinde bir ekonomik güç olmak için ortak hedefler belirlemekle birlikte, bu hedeflerin hangi politikalar ve hangi araçlarla gerçekleştirileceğini devletlerin ulusal ve yerel tercihleri olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla, Birliğin, üye ve aday devletlerin eğitim sistemleri üzerinde egemenlik haklarına etkisinin son derece sınırlı olduğu görülmektedir. Ancak, ulusal ve yerel düzeyde otonominin nasıl kullanılacağı konusunda Birliğin daha fazla etkiye sahip olduğu da bir gerçektir.

Avrupa Birliği kapsamında eğitimin küreselleşmesinin müzakere sürecine hazırlanan Türkiye'nin eğitim ve yetiştirme sistemleri üzerinde çeşitli şekillerde etkili olduğu gözlenmektedir. Ancak bu etkinin birçok alanda sistematik olmadığını ve daha çok gelişimsel nitelikte olduğunu da kabul etmek gerekir. Etkinin sınırlı olması AB karşıtı yada küreselleşme söylemlerden, engellerden de kaynaklanmamaktadır. AB fonlarından

emin karip

finansmanı sağlanan çeşitli projeler bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için katalizör rolü oynamakla birlikte, bu projeler kapsamında yapılan geliştirme çalışmalarının sürdürülebilirliği mali boyutu ile sorgulanabilir niteliktedir.

Yukarıda sunulan üç ana stratejik ve on üç somut hedef incelendiğinde aslında bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin yada bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için izlenecek politikaların AB üyesi yada aday ülkelerin hiç birinin ulusal eğitim sistemleri üzerinde kendi egemenlik haklarının azalmasının söz konusu olmayacağı görülecektir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, ulusal eğitim sistemlerinin güçlendirilmesi aracılığıyla daha güçlü bir AB oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Türkiye için Birliğin içinde yada dışında, eğitim ve yetiştirme sistemlerinin kalitesinin ve verimliliğinin geliştirilmesi, eğitim ve yetiştirme sistemlerine herkesin erişiminin sağlanması ve eğitim ve yetiştirme sisteminin dünyaya açılması eğitim sisteminin stratejik hedefleri arasında öncelikli olarak yer almalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Magrath (2000) deyimiyle, “dünü sunmak bugün için yeterli değil” ve olmamalıdır. Küreselleşme ve küreselleşmenin ana aktörleri bölgesel örgütlenmeler ve birlikler ulus-devletler için fırsatlar sunmakla birlikte, bu fırsatlardan yararlanmak ulus devletlerin ekonomik, toplumsal ve eğitimle ilgili küresel gelişmeleri dikkatle izlemeleri ve uluslar arası alanda ikili ve çok uluslu ilişkilerin stratejik çıkarları ile uyumlu ve daha fazla yarar sağlar nitelikte olması için ulusal stratejiler geliştirebilme ve yeterliklerine bağlıdır. Bir Birliğin üyesi olmak, hiçbir ülke için kendi içinde ve tek başına bir amaç olamaz. Birliğe üyelik çabasının, burada söz konusu olan eğitim sisteminin geliştirilmesinde ne gibi yararlar sağlayacağı, fırsatlar sunacağı irdelenmelidir. Eğitimin kalitesinin ve eğitimde fırsat eşitliğinin geliştirilmesi, bilişim teknolojileri becerileri başta olmak üzere iletişim, girişimcilik gibi temel yeterliklere sahip bireylerin yetiştirilmesi, mesleki ve teknik eğitimde ve yükseköğretim hareketliliği sağlayacak bir uyumun sağlanması, Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda hedeflerdir. Eğitimde daha pro-aktif bir yaklaşım ile fırsatların değerlendirilmesine yönelik politikalar oluşturulmalıdır. Sıklıkla vurgulanan Türkiye'nin genç nüfusa sahip olması demografik bir gerçeklik olmakla birlikte, bunun ne anlama geldiğinin iyi değerlendirilmesi gerekir. Bu genç nüfus Lizbon hedefleri doğrultusunda nasıl eğitilmelidir? Hangi alanlarda ve düzeylerde işler için hazırlanmalıdır? Gelecekte olası sermaye akışının yönü ne olacaktır ve bu genç nüfus nerede çalışacaktır? Bu sorulara verilecek alternatif cevaplar yada senaryolar nasıl bir eğitim politikası izleneceği ve

emin karip

verilecek eğitimin içeriği, öğretim programları üzerinde belirleyici bir rol oynayacaktır.

Genç nüfustan söz edildiğinde genellikle bakış açısı, bu nüfusun AB ülkelerinde iş olanakları bulmasına yönelik olduğu görölmektedir. Hatta çoğu zaman söz konusu alanlar yaşlı bakımı gibi düşük ücretli işler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bakış açısı Lizbon stratejisinin de iyi anlaşılmaş olduğunu gösterir. Çünkü, Lizbon hedefleri “daha çok istihdam ve daha iyi iş” yaratılmasından söz eder. Örneğin, AB üyesi ülkelerde genel olarak fen ve teknoloji ile ilgili alanlardan gençlerin uzak durması Türkiye için nitelikli bir fen ve teknoloji eğitimi ile önemli bir fırsat dönüştürülebilir. Bu alandaki işlerin “daha iyi iş” kategorisinde olduğu unutulmamalıdır. AB ülkelerinde gençler fen ve teknoloji alanlarından uzaklaşırken, Türkiye’de gençlerin bu alanlara öncelikli talep gösterdiği bir gerçektir ve bu stratejik bir avantaja dönüştürülebilir. Ayrıca, işgücünün Türkiye dışında, AB ülkelerinde çalışacağı varsayımından hareket etmek bir dar görüşlülük olarak değerlendirilebilir. Çünkü bu varsayım, küresel dünya içinde ve özellikle de AB içinde sermaye akışını ve endüstriyel yatırımların nerede olacağını belirleyen önemli faktörlerden birinin de yetişmiş, nitelikli işgücü arzının miktarı olduğunu göz ardı etmektedir. Nitelikli işgücü arzının artırılması ve Lizbon hedefleri doğrultusunda tanımlanmış olan “temel yeterliklere sahip” bir toplum oluşturulması sermaye akışında geçmişte ve günümüzde gözlenen eğilimleri tersine çevirebilir ve bu akışın yönü Türkiye’ye dönebilir. Bu yeterliklerle donanmış bireyler, dünün ve bugünün düşük nitelikli ve düşük ücret sağlayan işleri için hedeflenmemiştir. Bu yeterlikler, “daha çok ve daha iyi iş ve sosyal bütünlüğün sağlandığı, sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilen, dünyanın rekabet gücü en yüksek ve en dinamik bilgiye dayalı ekonomisi” için öngörülen yeterliklerdir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi küresel güçlerin ortaya çıkardığı bir zorunluluk olmakla birlikte, bu hedefler ulusal yada yerel olan koşulları, değerleri ve ekonomileri de dışlamamaktadır. Günümüzde güçlü bir ekonomi ve toplum için öngörülen bu yeterliklere sahip ve araştırma, bilim ve teknolojide Lizbon 2010 hedeflerini gerçekleştirebilen devletler, 2010 sonrasının rekabet gücü en yüksek devletleri arasında yer alacaktır.

emin karip

KAYNAKÇA

- Brown, Tony. (1999). Challenging Globalization as Discourse and Phenomenon. *International Journal of Lifelong Education*, 18(1), 3-17.
- Dale, Roger. (2000). Globalization and Education: Demonstrating A 'Common World Educational Culture' or Locating A 'Globally Structured Educational Agenda'? *Educational Theory*, 50(4), Fall2000.
- Dale, Roger ve Susan L. Robertson. (2002). The Varying Effects of Regional Organizations as Subjects of Globalization of Education. *Comparative Education Review*, 46(1), 10-36.
- European Council (EC). (1999). Joint Declaration of the European Ministers of Education. *The Bologna Declaration of 19 June 1999. The European Higher Education Area*.
- European Council (EC). (2000). Lizbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency Conclusions.
- European Council (EC). (2001). Report from Educational Council to the European Council on the Concrete Future Objectives of Education and Training Systems. Brussels, 14 February 2001, 5980/01.
- European Council (EC). (2002a). Council Resolution of 27 June 2002 on Lifelong Learning. *Official Journal of the European Communities*, C 163/01.
- European Council (EC). (2002b). Maastricht Communiqué on the Future of Enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training (VET). (*Review of the Copenhagen Declaration of 30 November 2002*).
- European Council (EC). (2003a). Commission Staff Working Document. Implementation of the "Education & Training 2010" Programme. Commission of the European Communities. Brussels, 11.11.2003.
- European Council (EC). (2003b). Council Conclusions on Reference Levels of European Average Performance in Education and Training (Benchmarks). Council of the European Union. Brussels, 7 May 2003, 8981/03.

emin karip

- Green, Andy. (1999). Education and Globalization in Europe and East Asia: Convergent and Divergent Trends. *J. Education Policy*, 14(1), 55-71.
- Henry, Miriam; Lingard, Bob; Rizvi, Fazal ve Sandra Taylor. (1999). Working with/against Globalization in Education. *J. Education Policy*, 14(1), 85-97.
- Magrath, C. Peter. (2000). Globalization and its Effects on Higher Education Beyond the Nation-state. *Higher Education in Europe*, XXV(2), 251-258.
- Marginson, Simon. (1999). After Globalization: Emerging Politics of Education. *J. Education Policy*, 14(1), 19-31.
- Rinne, Risto. (2000). The Globalisation of Education: Finnish Education on the Doorstep of the New EU Millennium. *Educational Review*, 52(2), 131-142.
- Tikly, Leon. (2001). Globalisation and Education in the Postcolonial World: Towards a Conceptual Framework. *Comparative Education*, 37(2), 151-171.

İletişim

Emin KARİP
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü Beşevler/Ankara
E-posta: emink@gazi.edu.tr